

*В.М. Шевчук, канд. юрид. наук, доцент
Національна юридична академія України
ім. Ярослава Мудрого*

КРИМІНАЛІСТИЧНА ТЕОРІЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ: СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Одним із найперспективніших напрямків розвитку криміналістики на сучасному етапі є розробка та формування криміналістичної теорії тактичних операцій.

Останнім часом у криміналістичній літературі неодноразово декларується створення самостійної окремої теорії тактичних операцій. Так, якщо в 1983 р. В.І. Шиканов зазначав, що окрема криміналістична теорія тактичних операцій активно

формується, а 1985 р. М.П. Яблоков вказував про зародження теорії тактичних операцій, то в 1986 С.І. Цветков, аналізуючи питання розробки окремої криміналістичної теорії тактичних операцій, доходить висновку про завершення початкового етапу становлення цієї теорії. У 1995р. В.О. Образцов обґрунтовує ідею про виникнення та подальший розвиток криміналістичного вчення про тактичні операції, включивши його в окремий розділ підручника “Теоретичні та методологічні основи криміналістики”.

Важливим видається питання, коли і ким було створене таке вчення, у чому його зміст та значення для теорії та практики боротьби зі злочинністю. У зв’язку з цим вважаємо справедливою точку зору Р.С. Белкіна, який зазначав, що хоча в літературі неодноразово декларується створення самостійної окремої теорії тактичних операцій, думається, що ця концепція ще не досягла такого рівня і знаходиться поки ще в стадії формування. Науково-практичні знання про тактичні операції формувалися й розвивалися безсистемно, тому наразі вони не можуть претендувати на окрему криміналістичну теорію.

Необхідно виходити з поняття окремої криміналістичної теорії і вимог до неї, сформульованих Р.С. Белкіним, який вказує, що в основі окремої криміналістичної теорії лежить гіпотеза, що відрізняється від неї лише ступенем підтверженості фактами. Таким чином, базою для побудови гіпотез і перетворення їх на окремі криміналістичні теорії в кінцевому рахунку є факти. Далі вчений зазначає, що окремою криміналістичною теорією не може бути будь-яка сукупність окремих теоретичних положень. Окремі теоретичні побудови тільки тоді можуть бути об’єднані в окрему криміналістичну теорію, якщо вони відносяться лише до чітко визначеної сукупності явищ, органічно між собою пов’язаних. У рамках окремих теоретичних положень пізнання може дійти до знання окремих закономірностей предмета, при цьому зауважимо, що об’єктивний зв’язок цих закономірностей більш глибокої сутності – це вже рівень окремої криміналістичної теорії.

Розглядаючи структуру окремої криміналістичної теорії, Р.С. Белкін виділяє в ній наступні елементи: предмет, об’єкт та метод окремої теорії. Виходячи із зазначених методо-

логічних посилок, ще рано говорити про створення окремої криміналістичної теорії тактичних операцій. У криміналістичній науці та практиці розслідування окремих видів злочинів накопичено, систематизовано й узагальнено великий емпіричний матеріал, який може послужити вихідною базою для побудови гіпотези про формування окремої криміналістичної теорії тактичних операцій. Враховуючи вищезазначені положення, необхідно формувати й досліджувати таку теорію.

Теоретичні основи тактичних операцій вимагають фундаментальних досліджень та комплексних розробок даної проблематики, проте, на наш погляд, певні труднощі на цьому шляху та перепони у подальшому розвитку теорії тактичних операцій, складають, насамперед, нерозробленість, недосконалість системи методів пізнання та дослідження тактичних операцій. Цим, у першу чергу, зумовлений низький рівень емпіричної бази досліджень, які базуються, в основному, на окремих прикладах із практики. Досить складним є питанням вичленовування тактичної операції з усієї маси слідчих дій, оперативно-розшукових і організаційно-технічних заходів, які провадилися у зв'язку з розслідуванням кримінальної справи.

Як свідчить аналіз наукових досліджень останніх років, інтерес до питань тактичних операцій у криміналістів не зник. Проте результати їх вивчення та узагальнення переважно являють собою криміналістичні рекомендації по використанню тактичних операцій при розслідуванні окремих видів та груп злочинів. Останнім часом досліджуються проблеми тактичних операцій при розслідуванні посягань на майно громадян, розбійницьких нападів, убивств, учинених організованими злочинними групами, серійних убивств та ін. Крім того, нерідко розробки теоретичних основ тактичних операцій, сформульовані майже три десятиліття назад, але які й на сьогодні залишаються актуальними, не використовуються і не враховуються дослідниками.

У криміналістичній літературі (Р.С. Белкін, В.І. Шіканов та ін.) правильно зазначається, що сучасна практика планування й проведення тактичних операцій при розслідуванні окремих видів злочинів, якою накопичено значний позитивний досвід, у тому числі й у результаті помилок, істотно випере-

джає теорію. Слід зазначити, що у спеціальній літературі про тактичні операції автори розглядали нерідко лише окремі питання, не притримуючись жорстких вимог методології і логіки наукових досліджень. Безумовно, ці обставини негативно впливають на процес формування систематизованих знань про них і не дозволяють гармонійно розвивати їх в окрему теорію.

Отже, окремої криміналістичної теорії не створено, проте накопичені теоретичні знання і великий досвід практики проведення тактичних операцій дає підстави констатувати, що нині створені передумови формування такої теорії.

Розробка теорії тактичних операцій потребує обов'язкового враховування тісних взаємозв'язків з іншими галузями криміналістичного наукового знання, зокрема, вченням про слідчу ситуацію, вченням про криміналістичну характеристику злочинів, теорією криміналістичного прогнозування, тактичного рішення тощо). У ній широко та продуктивно мають використовуватися досягнення самих різних напрямків криміналістики, положення, які розроблюються в теоріях криміналістичної ідентифікації, профілактики злочинів, моделювання тощо. Одночасно розробки різних аспектів теорії тактичних операцій збагачують інші вчення, теорії, галузі, напрямки криміналістики, сприяють їх розвитку. Важливе значення ця теорія має, наприклад, для розвитку криміналістичної теорії прийняття рішень, вчення про взаємодії слідчого з іншими особами та органами у процесі розслідування.

Теоретичні проблеми дослідження теорії тактичних операцій у криміналістичній науці, на наш погляд, мають здійснюватися на двох рівнях. На першому – необхідно вивчити та дослідити сутність і поняття тактичних операцій, наукові основи, історію розвитку, структуру, класифікацію тактичних операцій, місце цієї теорії у системі криміналістики, взаємозв'язок з іншими галузями криміналістичного та іншого наукового знання, судово-слідчою практикою. На другому рівні вивчаються та досліджуються особливості формування окремих типів і видів тактичних операцій, форм і можливостей реалізації отриманих знань з метою побудови та застосування на практиці типових тактичних операцій, які провадяться для вирішення типових завдань розслідування окремих видів ті груп злочинів.

Таким чином, з урахуванням вищевикладеного можна констатувати, що назріла необхідність розробки криміналістичної теорії тактичних операцій. Подальші дослідження теоретичних проблем тактичних операцій сприятимуть збагаченню загальної теорії криміналістики, забезпечать передумови для появи нових підходів до вирішення важливих завдань криміналістичної тактики й методики, спрямованих на підвищення ефективності розслідування злочинів.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Тези доповідей та наукових повідомлень
всеукраїнської науково-практичної конференції
молодих учених та здобувачів

Харків
2008

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Тези доповідей та наукових повідомлень
всеукраїнської науково-практичної конференції
молодих учених та здобувачів

**Харків
2008**

Сучасні проблеми юридичної науки: Тези доповідей та наукових повідомлень всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та здобувачів / За заг. ред. А.П. Гетьмана. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. – 498 с.

Редакційна колегія: проф. А.П. Гетьман (голова), проф. Ю.В. Баулін, проф. Ю.П. Битяк, проф. В.І. Борисов, доц. В.І. Борисова, проф. В.В. Голіна, проф. В.Д. Гончаренко, проф. Ю.М. Грошевий, проф. І.М. Даньшин, проф. І.В. Жилінкова, проф. В.П. Жушман, доц. Д.В. Задихайло, проф. В.В. Комаров, проф. Л.М. Кривоченко, проф. М.П. Кучерявенко, проф. І.Є. Марочкін, проф. О.В. Петришин, проф. М.В. Буроменський, доц. С.Г. Серьогіна, доц. Ю.Г. Барабаш, проф. М.В. Цвік, проф. В.Ю. Шепітько, проф. М.В. Шульга, доц. В.Л. Яроцький.

Тези друкуються мовою оригіналу

© Національна юридична академія України
ім. Ярослава Мудрого, 2008